

Functionalisme bedreigt Grote Kerk Hoorn

Cornelis de Jong

Het prachtige stuk versteende geschiedenis dat de grote historische Noordhollandse kerken, zoals de St. Bavo in Haarlem of de Grote Kerk van Alkmaar, vormen is in Hoorn verloren gegaan in 1838, toen de Grote Kerk op het Kerkplein afbrandde.

De lange bouwhistorie van ruim vijfhonderd jaar, waarin vanuit een kleine houten kapel de kerk sprongsgewijs werd uitgelegd tot de grote stadskerk die het centrum van de stad vormde, werd in een klap teniet gedaan.

Klassieke mantel om middeleeuwse schouders

Na de grote verslagenheid werd toch snel besloten een nieuwe Grote Kerk op te trekken. In 1842 werd de eerste steen gelegd voor de herbouw van de kerk volgens het ontwerp van K. G. Zocher. Ofschoon wel oude bouwdelen gehandhaafd bleven, werden die zodanig ommetseld, dat een geheel nieuwe kerk verrees met een uitgesproken klassicistische architectuur.

Een portiek met vier enorme Ionische zuilen, waarboven een tympaan, vormde het westelijke ingangfront, volgens een toen gebruikelijke internationale architectuur voor operagebouwen, raadhuizen en paleizen, speciaal toegepast wanneer de regenten de burgers wilden imponeren.

Het treurige van zoveel architectonisch geweld was vooral, dat 't weinige wat na de brand nog restte van de in eeuwen gegroeide historische kerk, achter stucwerk werd weggestreken.

In 1838 was het onvoorzichtigheid van een loodgieter geweest, die tussen de middag een brandende vuurpot in de goot had laten staan. Veertig jaar later was het de bliksem die de vernieuwde kerk deed afbranden.

Er schijnt niet erg om getreurd te zijn; er werd geschreven over een „grootsche schilderachtige ruïne van steen, die midden in de stad overbleef”.

Neo-Hollandse Renaissance, een keuze uit 1880

Voor de plannen van de huidige kerk werden meerdere architecten ingeschakeld. Een besloten prijsvraag werd uitgeschreven, waaraan ook de katholieke architect A. C. Bleijs deelnam. Hij was de architect van de St. Cyriacus en St. Franciscus aan de Grote Noord, die in aanbouw was toen de Grote Kerk afbrandde. Bleijs heeft ook de Sint Nicolaaskerk tegenover het Centraal Station in Amsterdam gebouwd; een bekwaam kerkenbouwer maar wel katholiek en voor het Nederlands Hervormde kerkbestuur van toen moest het ook nog 100 jaar duren voordat het CDA werd opgericht. Bleijs heeft waarschijnlijk geen eerlijke kans gehad.

De uiteindelijke winnaar was architect C. Muysken. Hij had een ontwerp gemaakt in de bouwstijl van de neo-Hollandse renaissance. De echte Hollandse renaissance was de stijl waarin in Holland tot omstreeks 1630 werd gebouwd. In de directe omgeving van de kerk staan veel belangrijke gebouwen uit deze periode, zoals 't St. Jansgasthuis (1563), de Waag (1609), het oude stadhuis aan de Nieuwstraat (1613), het admiraliteitspoortje en vele woonhuizen. Ook aan de oorspronkelijke Grote Kerk, van voor de eerste brand, zaten belangrijke bouwdelen zoals

bijv. de toren uit die renaissance-periode.

Het ontwerp van Muysken, met zijn eveneens opengewerkte torenspits, sloot goed aan bij de bestaande omgeving, was daar ook geheel ondergeschikt aan gemaakt.

Foto's van voor 1936 tonen aan dat de kerk volkomen in het stadsbeeld werd opgenomen.

Het ontwerp werd door tijdgenoten zeer positief ontvangen. Professor Henri Evers, hoogleraar te Delft en ontwerper van het Rotterdamse stadhuis, noemde de kerk van Muysken in Hoorn als goed voorbeeld van de kloeke protestantse kerkbouw uit deze periode, toen vele haastige speculatieve werken het algemeen kunstpeil verlaagden.

Ofschoon een door één architect ontworpen kerkgebouw, dat daarna planmatig in een paar jaar werd opgericht, nooit die betekenis kan krijgen als het in vijf eeuwen gegroeide middeleeuwse bedehuis, wat het moest vervangen, werd toch voor dat moment het maximale gehaald. Het is niet overdreven om over een onvervangbaar architectuurmonument te spreken. Het werd gebouwd en ontworpen toen architecten en bouwvakkers nog ornamenten konden maken en positief tegenover versieren stonden.

Rationalisme ontakelde de torenspits

Na 1936 bleek herstel aan de torenspits noodzakelijk en dit werd aangegrepen om de spits te stroomlijnen. De bij de stijl behorende pinakels, ornamenten en opengewerkte lanternen werden weggehaald; een brutale verminking van het ontwerp. Iedere periode laat zo zijn sporen na. De verarmde spits in Hoorn was waarschijnlijk een bijdrage van de nieuwe zakelijkheid.

Vorm volgt functie

Over de neo-stijlen uit de jaren '80 van de vorige eeuw is de laatste 60 jaar zeer negatief geoordeeld. De architecten van het nieuwe bouwen wezen het ornament als versiering af. De bouwvormen dienden uit de gebruiksfunctie te ontstaan. Het juiste materiaalgebruik zou leiden tot spontane schoonheid. Het is enige reuzen onder de architecten gelukt binnen dit nauwe raamwerk architectuur te maken (arch. Duiker met Zonnestraal) en